

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАСТОСУВАННЯ
БРЕХНІ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала:

студентка ІV курсу 401 групи

Спеціальність 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної (наукової)

програми Початкова освіта

Чайка Тетяна

Керівник: доцентка Казанікова О.В.

Рецензент: доцентка Блинова О.Г.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
 РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ БРЕХНІ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ.....	5
1.1. Психічний та особистісний розвиток молодших школярів.....	5
1.2. Брехня соціально-психологічний феномен.....	9
1.3. Причини та специфіка використання брехні молодшими школярами.....	13
РОЗДІЛ 2 ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ БРЕХНІ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	15
2.1. Дослідження проявів брехні молодшими школярами	15
2.2. Профілактика та корекція брехні в учнів початкової школи.....	17
ВИСНОВКИ.....	22
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	24
 ДОДАТОК А. Схема спостереження.....	27
ДОДАТОК Б. Кодекс академічної доброчесності.....	28

ВСТУП

Актуальність теми. Молодший шкільний вік – це вік позитивних змін перетворень, що приходять у процесі розвитку особистості. Тому так важливий рівень досягнень, що здійснюється дитиною на кожному віковому етапі.

З самого раннього віку діти звикли до того, що в житті є хитрощі та маленька брехня. На цьому базується багато казок.

Деякі діти вдаються до обману рідко, інші роблять це частіше. Дорослі сприймають зазвичай це доволі поблажливо. Між іншим, це явище має пряме відношення до інтенсивного формування у молодшому шкільному віці моральних цінностей. Тому брехливість дітей потребує певних корекційних заходів.

Питанням виявлення брехні молодшими школярами займалися Виготський Л.С. М. Базовиц, В. Білоус, Дж. Боулбі, Х. Дельгадо, І. Імедадзе, Р. Кеттелл, О. Мауер, Р. Мей, В. Мухіна, Г. Прихожан, Дж. Сарасон, Ч. Спілбергер та ін. Втім, багатоплановість і семантична невизначеність поняття брехні у психологічних дослідженнях є наслідком використання його в різних значеннях. Цей термін використовують як: гіпотетичну «проміжну змінну» (С. Холл), позначення тимчасового психічного стану, який виникає під впливом стресових факторів Б. Басселман, М. Базовиц, Х. Дельгадо, Р. Лазарус, О. Мауер, Р. Мей, Ю. Ханін.

Об'єкт дослідження – психічний та особистісний розвиток молодшого школяра.

Предмет дослідження – соціально-психологічні чинники застосування брехні молодшими школярами.

Мета дослідження – розкрити вплив брехні на особистісний розвиток дитини.

Завдання дослідження:

1. охарактеризувати психічний та особистісний розвиток молодших школярів;
2. розкрити сутність брехні як соціально-психологічного феномену;
3. проаналізувати причини та специфіку використання брехні молодшими школярами;
4. охарактеризувати способи дослідження прояві брехні молодшими школярами;
5. розкрити шляхи профілактики та корекції проявів і наслідків брехні молодших школярів.

Методи дослідження :

теоретичні: теоретичний аналіз та узагальнення наукової літератури з теми;

емпіричні: діагностування особистісних якостей підлітків, з метою отримання показників ставлення до брехні учнів;

статистичні: порівняльний та кореляційний аналіз отриманих результатів.

Структура роботи: дана робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку джерел й додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ БРЕХНІ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

1.1 Психолого-педагогічна характеристика дітей молодшого шкільного віку.

Молодшим шкільним віком вважають період від 6-7 до 11 років, що співпадає з початком систематичного навчання в школі.

Цей етап завершує етап дитинства. Опановуючи нову навчальну діяльність, діти багато часу віддають грі. Так як, коли діти йдуть до школи в них змінюється провідна діяльність, від ігрової до навчальної. У грі та навчанні розгортаються їх стосунки з однолітками, а також новими дорослими. Здійснюється психічний розвиток.

Головною особливістю цього віку є прийняття і усвідомлення своєї внутрішньої позиції.

Соціальна ситуація розвитку полягає в тому, що кардинально змінюється соціальна позиція дитини. Якщо в дошкільному віці дитина більшість свого часу приділяла грі, яка була обов'язковою діяльністю, то з початком навчання в школі провідна діяльність – навчання стає обов'язковою для дитини. Дитина прагне зайняти визначену позицію у соціумі, яка відкриває доступ до світу дорослих людей. Пізнавальні потреби і потреба у спілкуванні дозволяють включитися в навчальний процес в ролі суб'єкта діяльності, що проявляється в нових формах поведінки. Специфіку нової соціальної ситуації розвитку дитини на початку навчання в школі можна пояснити переходом до нового соціального статусу – статусу школяра [24, с.145].

Психічний й особистісний розвиток молодшого школяра спричинюється відкритістю дитини до прийняття нової інформації,

появою здатності до передбачення наслідків власної поведінки, формуванням соціально-психологічної компетентності [19, с.55].

Перехідний період від дошкільного до молодшого шкільного віку характеризується кризою, ця криза має назву «криза саморегуляції».

Симптоми:

1. Втрата безпосередньої поведінки;
2. Манірність поведінки;
3. Симптом «гіркої цукерки»

В основі цього лежить узагальнення переживань.

Криза 6-7 років – період зародження соціального «Я» дитини. Дитина починає усвідомлювати своє місце у світі суспільних відносин, що змінює її самосвідомість.

Перехід до шкільного життя пов'язаний із зміною провідною діяльності до ігрової діяльності, яка стає обов'язковою і вимагає дотримання нових форм поведінки. Дитина починає усвідомлювати, що вона виконує суспільно властиву і обов'язкову діяльність.

Психічний і особистісний розвиток молодшого школяра зумовлюється особливістю соціальної ситуації розвитку і провідною діяльністю. Уперше виникає емоційно-сміслові орієнтування.

Навчальна діяльність має яскраво виражену суспільно значущість і ставить дитину в нову позицію, стосовно і дітей і дорослих.

Розвиток молодшого школяра в процесі навчальної діяльності обумовлюється змістом цієї діяльності.

Включаючись у нову діяльність, діти змушені підкорятися певним правилам, у них з'являються нові обов'язки, змінюється режим, все це стимулює розвиток всіх сфер психіки та особистісних якостей.

Навчальна діяльність є визначальним чинником розвитку пізнавальних процесів. Важливими для навчання є перехід мислення від наочно-образного до словесно-логічного. Інтенсивно розвиваються операції мислення, які особливо впливають на процеси усвідомлення,

засвоєння інформації. Всі пізнавальні процеси завдяки систематичному навчанню поступово стають довільними, тобто змінюється співвідношення процесів збудження та гальмування. Особливо слід звернути увагу на інтенсивний розвиток уяви, яка в цьому віці є бурхливою, яскравою і некерованою. Саме на цих особливостях уяви при визначених умовах у молодших школярів може формуватися здатність до використання брехні [8, с.61-68].

Розвиток особистості молодшого школяра пов'язаний із розвитком емоційно-вольової сфери. Емоції дітей цього віку безпосередні, характеризуються легким переключенням і зміною модальності. В нормі у молодших школярів переважають позитивні емоції, що сприятливим фоном для розвитку особистості дитини. Систематичне навчання позитивно впливає на розвиток вольової сфери, формується довільність всіх аспектів психіки, з'являється здатність до регуляції власної поведінки. Однак, воля в цьому віці ще недосконала, нестійка, що часто зумовлює навіюваність. Молодший шкільний вік є сенситивним для формування характеру. Однак недосконалість волі спричинюють імпульсивність поведінки, упертість, примхливість. На поведінці дитини позначаються особливості їх темпераменту. Також молодший шкільний вік вважається періодом фактичного становлення самооцінки. Однак, на початку навчання самооцінка учнів характеризується ситуативністю, конкретністю. Також самооцінка молодших школярів визначається залежністю від оцінки вчителя. Оцінка вчителя, в першу чергу, стосується навчальних успіхів, однак молодші школярі поширюють її на всі аспекти їх особистості, не вміючи відокремити оцінку навчальних досягнень від оцінки їх як особистості. Якщо вчитель підкріплює ситуацію неуспіху, це сприяє формуванню низької самооцінки.

В процесі навчальної діяльності розвиваються основні психологічні новоутворення молодшого шкільного віку: довільність психічних

процесів, внутрішній план дій, уміння організувати навчальну діяльність, рефлексія.

Отже, молодший шкільний вік співпадає з початком навчання в школі. Специфіка соціальної ситуації розвитку обумовлюється переходом до нового соціального статусу – статусу школяра. Провідною діяльністю стає навчальна діяльність, в процесі якої інтенсивно формуються основні новоутворення віку – довільність психічних процесів, здатність організувати навчання, внутрішній план дій та рефлексія. Навчальна діяльність позначається на розвитку особистості дитини розвивається усвідомлення емоцій та почуттів, поява обов'язків та їх усвідомлення сприяють розвитку волі. Молодший шкільний вік є періодом фактичного становлення самооцінки, самосвідомості, формування рис характеру. В цей період дитина починає усвідомлювати своє місце у світі..

1.2 Брехня як соціально-психологічний феномен.

В психологічному словнику брехня визначається як свідоме ствердження людиною неправди (або заперечення правди). Брехня вважається специфічно людською властивістю [20, с. 22-23]. Брехня виявляється у створенні неправильних суджень про що-небудь чи про кого-небудь, введення в оману, порушення обіцянок. Брехня може виявлятися словами (усно чи письмово) чи діями, а може одночасно і діями і словами.

Брехня виникла разом із людиною, вона проявляється в повсякденному житті, завжди є там, де взаємодіють люди.

Способами брехні можуть бути міміка, жести, мовчання, відсутність дій тощо. Брехня може бути прямою протилежністю правді або являти собою частковий відступ від неї (перебільшення труднощів,

прикрашання своїх дій, нещирі комплименти, підкреслене виконання правил етикету [7, с.145-146].

Причиною брехні різноманітні – страх перед неприємностями, бажання виправдатися, отримати нову соціальну роль.

Брехня – це навмисне приховування та фабрикація фактичної та емоційної інформації.

Виокремлюють наступні характеристики брехні:

- відомості, що повідомляються не співпадають із реальністю;
- людина розуміє, що повідомляє неправдиву інформацію;
- метою брехні є введення навколишніх в оману.

Брехня не виникає на пустому місці. Вважається, що брехня є результатом наслідування, причому не тільки в дитинстві, а і в дорослому віці. Брехня руйнує стосунки з іншими людьми і може спричинити повну деградацію особистості.

Брехня властива кожній людині, але не завжди людина готова визнати, що вона використовує брехню із визначеною метою. Використання брехні позначається на характері особистості. Характер людини – це результат її поведінки в конкретних життєвих ситуаціях. Мотиви поведінки фіксуються в характері. Кожний дієвий мотив поведінки, який набуває сталості, є рисою характеру. Риси створюють сам характер і виражають ставлення людини до оточуючого світу. Як правило, кожна риса має протилежну рису. Якщо у людини закріплюється використання брехні, така поведінка закріплюється в рисі правдивість – брехливість, яка відображає ставлення людини до оточуючого світу. Брехливість, як властивість особистості пов'язана із рівнем розвитку моральності у людини. Брехливість не тільки проявляється у вчинках, поведінці, вона утворюється в них [12].

Брехня як і будь яке психічне явище включає наступні складові: намір дії, перекручення реальності, корисливу мету, соціально несхвалений результат.

Брехню завжди розглядають в соціальному контексті, тому результат брехні завжди оцінюється з позиції конкретного соціального середовища [2, с. 40]. Можна навести приклад різних професій, де використання брехні не тільки не засуджується, але є звичайним способом дії: медицина, політика, спецслужби, дипломатія та інші. Представники цих професій іноді змушені казати неправду для отримання бажаного результату. І це схвалюється суспільством. Так, лікар іноді приховує справжній діагноз від пацієнта, для того щоб останній не втрачав сенс життя. З такої позиції брехня применшує ймовірність конфліктів, сприяє ефективним взаємостосункам. В таких ситуаціях зникає особистісний мотив і брехню можна виправдати тими ж моральними нормами суспільства. В такому контексті поряд із брехнею використовують поняття «обман». Поняттям обман позначають процес, поняття брехня використовують для позначення оцінок, яким не довіряють. В залежності від мети розрізняють наступні види брехні:

1. відверта брехня базується на перекрученій інформації;
2. егоцентрична брехня використовується для задоволення власних потреб;
3. професійна брехня обумовлена особливостями професії;

В залежності від усвідомлення виокремлюють мимовільну брехню, вимушену брехню, свідому брехню і прозору брехню [26].

Отже, брехню визначають як складне соціально-психологічне явище, яке виявляється у створенні неправильних суджень. Брехня – це навмисне приховування та фабрикація фактичної та емоційної інформації. Брехня може проявлятися словами, діями, одночасно і діями і словами. Причиною брехні різноманітні – страх перед неприємностями, бажання виправдатися, отримати нову соціальну роль.

Брехню завжди розглядають в соціальному контексті, тому результат брехні завжди оцінюється з позиції конкретного соціального середовища.

1.3 Причини та специфіка використання брехні молодшими школярами.

Схильність до брехні в дитинстві є звичайним явищем. Вважається, що брехня зароджується в дошкільному віці і використовується дітьми неусвідомлено, а в молодшому шкільному віці усвідомлено використовується з метою досягнення мети [3, с. 152]. Молодші школярі вже розуміють, брехня це погано. Однак, навіть діти із соціально схваленою поведінкою іноді користуються брехнею. Така поведінка молодших школярів пояснюється тенденцією до раціоналізації, неможливістю уникнути обставин.

Основні мотиви і причини брехливості у молодшому шкільному віці:

- Невпевненість у собі, потребують уваги, прагнення підвищити власну вагомість серед однолітків.
- Нечесність - це засіб уникнути неприємностей. У цих ситуаціях рушійною силою для обману дітей є страх. Страх втратити любов батьків, їхні обіцянки, страх бути покараним, страх виявити, що вони не відповідають вимогам вчителя.
- Приклад авторитетних для дитини дорослих. Якщо дитина часто стає свідком неправди дорослих, вона починає сприймати її як норму.
- Наслідування однолітків. «Заразними» виявляються ситуації, коли відомий дитині обман допомагає однолітку досягнути бажаного.

- Перевірка реакції оточуючих людей, для того щоб виявити ставлення дорослої людини до брехні.
- Прагнення довести свою сміливість, особливо в дитячому колективі.
- Привертання до себе увагу, в першу чергу, близьких – батьків, наприклад, у вигляді симуляції.
- Уникнення небажаного чи неприємного.

Експериментальні дослідження довели зв'язок між брехнею та рівнем інтелектуального розвитку та схильністю до фантазування. Дослідження показало, що більш обдаровані діти менш схильні до брехні.

Виокремлюють три стадії психофізичного розвитку дитини. На першому етапі дитина не розуміє різниці між суб'єктивними та об'єктивними уявленнями про істинне та хибне. У другому - починає розуміти різницю між добром і злом. Саме на цьому етапі з'являється різниця між суб'єктивними та об'єктивними уявленнями. На третьому етапі, усвідомлюючи приналежність до певної спільноти, діти починають розуміти суть моральної категорії «істина» та її значення у встановленні стосунків з іншими. Саме на цьому етапі люди починають розуміти природу брехні. Це пояснюється тим, що «істина» і «добро» об'єднуються і присвоюються одному полюсу моральної категорії, тоді як «брехня» і «зло» об'єднуються і присвоюються іншому полюсу. Отже, рівень розвитку брехні залежить від сформованості компонентів дитячої моралі, тобто залежить від знань етики, моральної оцінки та формування етики [14, с. 21-22].

Причини брехні молодших школярів різноманітні, пов'язані з різними сферами життєдіяльності дитини, найбільш поширеними є наступні:

- Відсутність послідовності в вихованні, коли один і той же вчинок в одному випадку може бути покараний, в іншому – ні.
- Невідповідні віку і можливостям дитини вимоги дорослих.
- Подвійні стандарти, коли слова дорослого не відповідають їхній поведінці.
- Толерантність, яка може бути пов'язана з недбалістю, заміною спілкування матеріальною підтримкою, вихованням у формі «сімейних кумирів».
- Тотальний контроль над поведінкою та діями дітей.
- Можливість отримання бажаного, якщо не вдасться отримати соціально схваленими способами.
- Бажання уникнути порівнянь з іншими утримання від нудних нотацій дорослих.
- Можливість підвищити самооцінку, особливо у випадках, низького соціального статусу в групі однолітків.
- Брехня-звичка, яка з'явилась як наслідування дорослим.
- Немотивована брехня [4, с. 82].

Слід зауважити, що позитивна батьківська стимуляція закріплює у дитини спосіб завойовувати симпатії і любов через фантазії, вигадку, брехню. Немає меж для дитячої винахідливості і фантазії. Дитина продовжує брехати, отримуючи в нагороду увагу, подив, сміх, захоплення і обурення. Він продовжує грати роль невгамовного фантазера. Такий спосіб самоствердитися спочатку входить у звичку, потім у залежність. Такий спосіб вкорінюється, росте глибше, стає визначальною лінією поведінки. Але цей спосіб не задовольняє актуальним потребам дитини, швидше навпаки, створює конфліктні ситуації, формує несерйозне до себе ставлення, навіть більш того: катастрофічно втрачає до себе довіру, втрачає у своїх очах власну гідність.

У кожному разі, дитячий обман є свідченням морально нестійкої особистості, якій далекі відчуття відповідальності, справедливості. До дитячої неправди слід ставитися з пильною увагою, оскільки за банальними, здавалося б, "грішми на морозиво" можуть стояти гроші на сигарети, алкоголь, наркотики. Молодший школяр часто опиняється в групі ризику, для якого авторитет групи і думка однолітків важливіші за слова і думку батьків. Вони імпульсивні, часто максималісти, легко трансформуються з меланхоліка в холерика й навпаки. Виявлено, що статева приналежність впливає на ставлення до брехні (у виборі міри покарання) в оповіданнях, пов'язаних з брехнею на захист себе від покарання та втручання в особисте життя. Хлопчики схильні до більш суворого заходів покарання, ніж дівчатка. Дівчата є більш чутливими до покарань [18, с. 176].

Отже, брехня дітей молодшого шкільного віку є способом привертання до себе уваги, завоювання симпатії, любові, виникають у випадку позитивної батьківської стимуляції. Основними причинами брехні в молодшому шкільному віці є наступні: відсутність послідовності в вихованні, подвійні стандарти дорослих, тотальний контроль над поведінкою та діями дітей, бажання уникнути порівнянь з іншими, можливість отримання бажаного, підвищити самооцінку. Брехня як способом самоствердження дитини, поступово перетворюється у звичку, потім у залежність, стає стратегією поведінки

РОЗДІЛ 2

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ БРЕХНІ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

2.1 Характеристика методів дослідження брехні молодшими школярами.

Важливим аспектом надання психологічної допомоги дітям які вдаються до брехливості, є проведення якісною психодіагностики, незважаючи на те, що прояви брехливості є діагностичними ознаками, які можна безпосередньо спостерігати. Однак брехливість є властивістю особистості, дослідження структурних компонентів якої вимагає комплексного підходу [21]

Аналіз емпіричних досліджень прояві брехливості у молодших школярів показав, що існують проблеми з інструментами дослідження. Як правило використовується комплекс методик, спрямованих на дослідження особистісних характеристик, пов'язаних із брехнею. До таких належать рівень інтелектуального розвитку, риси характеру, самооцінка, схильність до фантазування, особливості емоційно-вольової сфери. Оскільки брехня вважається соціально-психологічним явищем, необхідно досліджувати вплив соціального оточення на дитину, в першу чергу, особливості батьківського ставлення, стиль сімейного виховання, а також соціометричний статус дитини [5, с. 272-273].

Дослідження брехні необхідно починати із спостереження за дитиною, з'ясування умов, в яких брехливість проявляється. Нами було складено схему спостереження за дітьми для виявлення дітей, які проявляють схильність до брехні. Схема містить 12 позицій і дає можливість визначити частоту вживання брехні досліджуваними. Показники структурованого спостереження оцінюються досліджуваним шляхом вибору варіанта відповіді: а, б, в. Відповідь а – оцінюється в 3

бали, б – 2 бали, в – 1 бал. Відповідь так – 2 бали, ні – Позиції спостереження представлені в додатках (Додаток А) [16, с. 74-75].

Емпіричне дослідження було проведено під час педагогічної практики на базі Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів №55.

У дослідженні взяли участь 13 учнів 4-го класу. Вік дітей 9-10 років,. Серед досліджуваних 8 хлопчиків і 5 дівчаток. Саме у цей віковий період, у дитини формується свій власний погляд на оточуючий світ, діти молодшого шкільного віку намагаються самоствердитися, прагнуть до спілкування, формують коло друзів, тому цей перехідний вік спонукає їх до застосування брехні. Результати спостереження представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Частота проявів брехні

№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	сумма	результат
1 д	1	2	1	1	2	1	1	1	2	1	1	2	16	правда
2 д	2	2	2	2	1	1	2	2	1	1	2	1	17	правда
3 х	2	1	1	1	1	2	2	3	1	2	1	1	18	правда
4 д	1	1	2	2	1	2	1	3	1	2	1	1	18	правда
5 х	2	2	3	2	1	1	1	1	1	2	1	1	18	правда
6 х	3	2	1	3	2	2	3	2	2	2	2	2	26	брехня
7 д	2	2	1	3	1	2	1	2	1	3	1	2	21	брехня
8 х	3	2	1	3	1	3	2	2	2	1	2	1	23	брехня
9 д	2	2	2	3	1	2	1	3	1	1	1	1	20	правда
10 х	2	2	2	3	1	2	2	1	2	2	2	1	22	брехня
11 х	2	2	2	3	1	2	2	1	2	2	1	1	21	брехня
12 х	2	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	15	правда
13 х	3	2	2	3	1	1	1	1	2	2	3	1	22	брехня

У цій таблиці показано, скільки кожен опитуваний отримав балів за кожне питання, тим ближче критичний показник брехливості.

Проаналізувавши результати спостереження, можна зробити висновок, що схильність до брехні продемонстрували 16% досліджуваних, при цьому з 6 учнів лише одна дівчинка. Можна сказати, що хлопчики виявились більш схильними до брехні. В більшості учні вживають брехню для того, щоб захистити себе, виправдатися та уник

нути покарання. Діти молодшого шкільного віку частіше обманюють однолітків, батьків, вчителів. За допомогою анкети ми виявили взаємозалежність схильності до брехні та особистісних особливостей дітей молодшого шкільного віку [23, с. 425].

Отже, для дослідження брехні доцільно використовувати комплекс методик, спрямованих на дослідження особистісних характеристик, пов'язаних із брехнею. До таких належать рівень інтелектуального розвитку, риси характеру, самооцінка, схильність до фантазування, особливості емоційно-вольової сфери. Оскільки брехня вважається соціально-психологічним явищем, необхідно досліджувати вплив соціального оточення на дитину, в першу чергу, особливості батьківського ставлення, стиль сімейного виховання, а також соціометричний статус дитини. Під час спостереження було з'ясовано, що 46% школярів схильні до брехні.

2.2. Профілактика та корекція брехні молодшими школярами

Основою виховного впливу є приділення уваги формуванню позитивних цінностей у дітей. Досягненню цієї мети сприяють такі умови:

1. Роботу слід починати з особистої розмови, під час цієї розмови психолог доводить до свідомості дитини справедливість понять «Обманювати соромно», «Таємне врешті-решт стає явним»;
2. Діти не завжди повинні недовіряти власним словам. Освітнє значення цього діалогу полягає у тому, щоб допомогти дітям знайти можливі шляхи виходу з неприємної ситуації;
3. Важливо включати в спілкування з дитиною похвалу, особливо її вольових проявів [11, с. 99].

За спільних зусиль батьків та школи, психолог є головним у формуванні вимог до корекційних впливів, він допомагає вчителю та батькам вирішувати проблеми дитини. Робота з дитиною відбувається через особисті зустрічі з дитиною, та участь дитини у колективних психологічних заняттях.

Патологічну схильність до брехні ще називають псевдологією. Але як би ми не називали (міфоманія або псевдологія) патологічну брехню, як форму поведінкової залежності, вона формується ще в дитинстві, у демонстративної і, в той же час психопатичної особистості, яка домагається таким засобом ілюзорного задоволення нереалізованих потреб. Подолати цей спосіб поведінки вмовляннями не можна, потрібна підтримка психолога чи психотерапевта [6, с. 400].

Допомагаючи дітям, схильним до міфоманії, потрібно враховувати, що їх сприйняття світу вже не дитяче, але і не таке, як у дорослих. Дитяча міфоманія пов'язана з тим, що сама дитина ще не усвідомлює реальні мотиви своєї поведінки; він відчуває внутрішню правоту своїх вчинків, але не має слів для того, щоб це пояснити іншим. Звідси, до речі, і афективні спалахи, раптова замкнутість, відхід у себе у відповідь на прохання батьків і вчителів пояснити причини своєї поведінки. Подібні випадки сьогодні не менш часті, ніж брехня, викликана боязню покарання.

Секрет переконливості дитячих фантазій в тому, що діти самі вірять в те, що вони самі придумують. Якщо вимальовується тенденція патологічної брехні, насторожиться, особливо, коли факт брехні виявлений, але дитина вперто продовжує наполягати на своїй правоті [22, с. 97].

Розглянемо деякі умови, при яких формується поведінкова залежність – міфоманія.

Покарання у одних дітей породжує низьку самооцінку і відсутність довіри, прагнення помститися і озлобленість. Покарання

примушує дітей зганяти свої образи на більш слабких. Покарання породжує розгубленість і боягузтво, а також ябедництво, змушує робити все собі на зло [10, с. 119]. Покарання - це тільки зовнішній фактор контролю за поведінкою. Покаранням не виправиш положення з обманом.

Вседозволеність дозволяє дітям різні вільності. Це означає, що відсутня самодисципліна, а значить і не буде цілеспрямованості. Вседозволеність створює умови, при яких дитина буде невпевнена у собі, створює умови для формування низької самооцінки. В умовах вседозволеності дитина не знає, як реалізувати себе з користю для справи, для навчання, не знає собі справжню ціну. Клімат вседозволеності створює умови, щоб обман і брехня укорінювались [25, с.307-310].

Винагорода робить дитину неблагонадійною. Дитина звикає вимагати і чекати, коли інші зроблять його щасливими. Всякий раз вона буде сподіватися, що її за кожен крок будуть підносити до небес і невинувато хвалити чи дякувати. Винагорода розвиває байдужість до інших. До винагороди діти швидко звикають, а тому будуть її шукати, напрошуватися на подяку, догоджаючи більш впливовим. А це обов'язково породжує таке ставлення до життя: «А що я з цього буду мати?» [1, с. 32-34].

Якщо дитина перестає чекати милості від інших, вона починає поважати себе та інших. Здатна відстояти свої права і бути уважною до інших, бути внутрішньо зібраною і цілеспрямованою. Якщо дитина починає діяти спільно з іншими та згідно з обставинами, довіряє іншим - це означає, що його самооцінка досить висока. Якщо дитина знову стає доброзичливою, спокійною, врівноваженою, впевненою у собі, вона має внутрішній фактор контролю за власною поведінкою [13, с. 24-26]. Щоб розібратися з дитячою схильністю до обману, потрібно зрозуміти, що дитина знаходиться як би «між двох вогнів». З одного боку компанія

однолітків чекає певних рішень, а з іншого боку - батьки, які вимагають зовсім іншого. Так як думка компанії в цей віковий період для підлітка більш значуща, ніж думка дорослих, тому ваги будуть схилитися саме в бік однолітків [9, с. 308-309].

Якщо ви помітили у дитини схильність до брехливості, або якоїсь іншої вади вам потрібно застосовувати рефлексію. Рефлексія – звернення дитиною своєї свідомості на власне мислення та поведінку, на набуті знання і скоєні вчинки, розуміння і аналіз думок, почуттів, вчинків та їх мотивів. Можна сказати, що рефлексія є спрямованість свідомості на себе. Думка, мова, уява та інші способи свідомої діяльності можуть бути рефлексивними, якщо за їх допомоги людина звертаються до самого себе: роздуми про те, як я мислю, почуття з приводу моїх почуттів, уяву з приводу того, що я придумав.

Рефлексію треба відрізнити від самосвідомості. Самосвідомістю називається така рефлексія, при якій її предметом стає знання себе. Інше близьке до рефлексії поняття – обдуманість, це результат включення свідомості на майбутнє. А усвідомлення – результат включення свідомості на події [15, с. 101]. В психології рефлексією називають міркування людини, спрямоване на аналіз самого себе – власних станів, своїх вчинків і минулих подій. При цьому глибина рефлексії, самоаналізу залежить від ступеня освіченості людини, розвитку морального почуття і рівня самоконтролю. Рефлексія підтримує та уточнює дію. Діяння без рефлексії – необдуманість і безглуздість. Рефлексія без дій – зациклення на собі [17, с. 111].

Тому рефлексія відіграє важливу роль у всьому житті кожної дитини, дозволяючи їй дещо розуміти себе і оточуючих дітей, а головне, це дає їй можливість спостерігати за собою.

Отже, основою корекційно-виховного впливу повинна бути спрямованість на формування у дитини позитивних цінностей. Корекція брехні у молодших школярів повинна починатися з індивідуальної

бесіди, спрямованої на аналіз ситуацій, пов'язаних із брехнею, наслідків такої поведінки. Корекційні заходи повинні включати вправи, які сприяють формуванню адекватних способів соціальної поведінки. Важливим аспектом корекції брехні є робота з батьками.

ВИСНОВКИ

Молодший шкільний вік, важливий етап особистісного розвитку дитини. Аналіз наукової інформації, результатів експериментальних досліджень дозволив зробити наступні висновки:

1. Молодший шкільний вік співпадає з початком навчання в школі. Специфіка соціальної ситуації розвитку обумовлюється переходом до нового соціального статусу – статусу школяра. Провідною діяльністю стає навчальна діяльність, в процесі якої інтенсивно формуються основні новоутворення віку – довільність психічних процесів, здатність організувати навчання, внутрішній план дій та рефлексія. Навчальна діяльність позначається на розвитку особистості дитини. Молодший шкільний вік є періодом фактичного становлення самооцінки, самосвідомості, формування рис характеру. В цей період дитина починає усвідомлювати своє місце у світі.

2. Брехню визначають як складне соціально-психологічне явище, яке виявляється у створенні неправильних суджень. Брехня – це навмисне приховування та фабрикація фактичної та емоційної інформації. Брехня може проявлятися словами, діями, одночасно і діями і словами. Причиною брехні різноманітні – страх перед неприємностями, бажання виправдатися, отримати нову соціальну роль. Брехню завжди розглядають в соціальному контексті, тому результат брехні завжди оцінюється з позиції конкретного соціального середовища.

3. Основними причинами брехливості у молодшому шкільному віці є: невпевненість у собі, потребують уваги, прагнення підвищити власну вагомість серед однолітків; нечесність - це засіб уникнути неприємностей. У цих ситуаціях рушійною силою для обману дітей є страх; приклад авторитетних для дитини дорослих. Якщо дитина часто стає свідком брехні дорослого, вона почне вважати це нормою;

наслідування однолітків. «Заразними» виявляються ситуації, коли відомий дитині обман допомагає однолітку досягнути бажаного;

4. Для дослідження брехні доцільно використовувати комплекс методик, спрямованих на дослідження особистісних характеристик, пов'язаних із брехнею. До таких належать рівень інтелектуального розвитку, риси характеру, самооцінка, схильність до фантазування, особливості емоційно-вольової сфери. Оскільки брехня вважається соціально-психологічним явищем, необхідно досліджувати вплив соціального оточення на дитину, в першу чергу, особливості батьківського ставлення, стиль сімейного виховання, а також соціометричний статус дитини. Під час спостереження було з'ясовано, що 46% школярів схильні до брехні.

5. Основою корекційно-виховного впливу повинна бути спрямованість на формування у дитини позитивних цінностей. Корекція брехні у молодших школярів повинна починатися з індивідуальної бесіди, спрямованої на аналіз ситуацій, пов'язаних із брехнею, наслідків такої поведінки. Корекційні заходи повинні включати вправи, які сприяють формуванню адекватних способів соціальної поведінки. Важливим аспектом корекції брехні є робота з батьками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація учнів до шкільного навчання Уклад. О.Є. Марінушкіна, Ю.О. Замазій. Х.: Ранок, 2011. 192с.
2. Баришполь С.В. Посібник практичного психолога: психодіагностика, тестування, розробки уроків психічного розвитку. Х.: Основа, 2009. 267с.
3. Баришполець О.Т. Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації. Монографія. Кіровоград: Імтекс-ЛТД, 2013. 648с.
4. Беляєва С.Я. Дитячі негаразди: лікуємо любов'ю. К.: Редакції загально педагогічних газет, 2013. 112с.
5. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія. Модульний навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2017. 304с.
6. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Кандыбович С.Л. Психологический словарь-справочник. М.: ИД Куприянова, 2009. 456с.
7. Дятленко Н.М. Самоповага дітей. К.: Шкільний світ, 2007. 118с.
8. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 112с.
9. Коробко С.Л., Коробко О.І. Робота психолога з молодшими школярами. Методичний посібник. К.: Літера ЛТД, 2014. 416с.
10. Костриця Л.М. Дитина в кризовому суспільстві. К.: Шкільний світ, 2016. 136с.
11. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 128с.
12. Майорчак Н.М. Брехливість особистості в соціально-психологічному контексті: Монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 193с. Url: [http: // nbuviap.gov.ua](http://nbuviap.gov.ua).

13. Мартиненко О.А. Корекція дезадаптивної поведінки молодших школярів. Х.: Ранок, 2011. 176с.
14. Обучение и воспитание детей с трудностями в поведении и нарушением внимания. Рекомендации для учителей начальных классов и школьных психологов / Ред. Л.П. Пономаренко. Одесса, 1998. 44с.
15. Пісоцький В.П., Горянська А.М. Психічний розвиток особистості в онтогенезі: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2019. 144с.
16. Практична психологія у початковій школі / Упоряд. О.А. Атемасова. Х.: Ранок, 2010. 160с.
17. Проблеми розвитку та корекції емоційної сфери молодших школярів / Упоряд. О.А. Атемасова. Х.: Ранок, 2010. 176с.
18. Психологічний словник / За ред. В.І. Войтка. К.: Вища школа, 1982. 216с.
19. Розвиток особистості в різних кмовах соціалізації: колективна монографія / За наук. ред.. проф.. Л.О. Калмикової. К.: ВД Слово, 2016. 472с.
20. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія. Навч. посібник. К.: Академвидав, 2005. 360с.
21. Савчин М.В. Педагогічна психологія. Навч. посібник, 2007. 424с.
22. Сучасні форми роботи з батьками молодших школярів / Упоряд. І.В. Васильченко. 2013. 120с.
23. Терлецька Л.Г. Вікова психологія і психодіагностика. Підручник. К.: ВД Слово, 2013. 608с.
24. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасека О.В. вікова психологія. Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376с.
25. Фридман Л.М. Психология детей и подростков: справочник для учителей и воспитателей. М.: Изд-во Института Психиатрии, 2004. 480с.

26.Щербатых Ю.В. Искусство обмана. Популярная энциклопедия. М.: Эксмо, 2003. 720 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Схема спостереження

1. Як часто ви вдаєтесь до брехні? А) Часто Б) Іноколи В) Ніколи
2. Чи впливає на застосування брехні оточуюче середовище? А) так Б) ні
3. Як часто твої настрій зумовлює брехню? А) Часто Б) Іноколи В) Ніколи
4. Чи вважаєш ти правильним вчинком брехню? А) так Б) ні
5. Чи часто ти використовуєш брехню як засіб самозахисту? А) Часто Б) Іноколи В) Ніколи
6. Чи вдаєшся ти до вживання брехні з метою шкоди для когось? А) так Б) ні
7. Чи часто ти брешеш батькам? А) Часто Б) Іноколи В) Ніколи
8. Як часто ти брешеш товаришам? А) Часто Б) Іноколи В) Ніколи
9. Як часто тобі буває соромно через те, що ти збрехав? А) Часто Б) Іноколи В) Ніколи
10. Чи часто ти використовуєш брехню з метою прикрасити себе та свої вчинки? А) Часто Б) Іноколи В) Ніколи
11. Як часто твоя брехня пов'язана з фантазією чи уявою? А) Часто Б) Іноколи В) Ніколи
12. Чи часто твоя брехня пов'язана з нездійсненими бажаннями? А) Часто Б) Іноколи В) Ніколи

ДОДАТОК Б

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Чайка Тетяна Борисівна,

учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету,
УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна
етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності
ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

24.03.2021

(дата)

(підпис)

Тетяна Чайка

(ім'я, прізвище)